

15.12.2017

EOAK/6712/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa

ENNALTA ILMOITTAMATON TARKASTUS: PALVELUTALO MARTTILA

Tarkastuspöytäkirja

Tarkastusajankohta: 28.11.2017

Tarkastuskohde: Palvelutalo Marttila, Käkeläntie 44 B, 16300 Orimattila

Osallistujat EOAK:sta Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pirkko Äijälä-Roudasmaa
Notaari Kaisu Lehtikangas

Osallistujat
tarkastuskohteesta Sairaanhoidtaja - - -
Pöytäkirjan tietojen oikeellisuuden tarkasti palveluasumisen esimies -
- -

Tarkastuksen tarkoitus

Oikeusasiamiehen kanslian edustajat esittivät eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen antaman määräyskirjan tarkastuksen suorittamista varten ja ketoivat lyhyesti oikeusasiamiehen tehtävistä.

Perustuslain 109,1 §:n nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesti oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

Vielä kerrottiin, että eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioinnin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaat henkilöt.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymän Orimattilassa sijaitsevan Palvelutalo Marttilan tarjoaman hoidon sisältöön ja laatuun.

Yleiskuvaus tarkastettavasta kohteesta

Palvelutalo Marttila sijaitsee hieman syrjässä kuntakeskuksesta rauhallisella paikalla. Rakennus on kuusi vuotta vanha ja siistikuntoinen. Se sijaitsee aukealla tasaisella paikalla. Talossa on aidattuja piha-alueita asukkaille ja runsaasti parkkitilaa henkilökunnalle ja omaisille.

Tarkastuskohteeksi otettiin palvelutalon osasto Päivänsini, joka on 24-paikkainen tehostettua palveluasumista tarjoava osasto muistisairaille, yli 65-vuotiaille asukkaille. Talossa on kaksi ryhmäkotia, joista toinen on 21-paikkainen muistisairaiden osasto.

Asukkaat

Palvelutalo Marttilassa on 45 asukaspaikkaa, joista tarkastettavalla osastolla 24. Kaikki osaston paikat olivat varattuja. Asukkaista tarkastushetkellä viisi oli miehiä ja 19 naisia. Keski-ikä oli lähes 85 vuotta. Kaikki asukkaat olivat suomenkielisiä, eikä kuuroja tai sokeita asukkaita ollut. Hoitoisuusaste oli sairaanhoitajan kertoman mukaan suuri, useat asukkaat olivat kahdenhoidettavia ja kaikki vaativat ohjausta ja valvontaa. Joka kolmas osaston asukkaista oli tarkastushetkellä niin huonokuntoisia, että he tarvitsivat vuodehoitoa.

Palvelut

Terveydenhoito

Lääkäri käy Orimattilan terveyskeskuksesta kahden viikon välein palvelutalossa. Hänellä ei ole geriatrikoulutusta. Sairaanhoitajan mielestä olisi toivottavaa, että lääkäri kävisi kerran viikossa, jolloin asukkaiden saattaminen terveyskeskukseen lääkärin vastaanotolle vähenisi.

Lääkärin käydessä palvelutalossa hän neuvottelee pääosin sairaanhoitajan kanssa mm. potilaiden lääkemuutoksista ja rajoitustoimenpiteistä. Jos jollain asukkaalla on akuuttia ongelmaa, lääkäri käy tutkimassa asukkaan voinnin.

Hoitaja piti myönteisenä, että palvelutalossa on kuitenkin kolme sairaanhoitajaa kahdella osastolla, jotka tekevät kahta vuoroa seitsemänä päivänä viikossa.

Lääkkeet hankitaan Orimattilan apteekista, josta ne toimitetaan palvelutaloon annosjakeluna kerran viikossa. Palvelutalossa on oma lukittava lääkkeiden jakuhuone lukittuine lääkekaappeineen ja tallentavine valvontakameroineen. Tarkastajat pitivät tätä hyvänä asiana lääkevalvonnan kannalta. Sairaanhoitaja kertoi, että rauhoittavien ja unilääkkeiden käyttö oli vähäistä.

Fysioterapia / kuntoutus

Palvelutalossa on oma kokoaikainen fysioterapeutti, joka arvioi, ketkä asukkaista tarvitsevat henkilökohtaista fysioterapiaa ja ketkä käyvät ryhmissä. Fysioterapia kuuluu palvelumaksuun.

Suun hygienia ja terveys

Asukkaiden hampaidenhoidosta pyritään huolehtimaan päivittäin, vaikka joskus se on haastavaa asukkaan kieltäytyessä pesusta. Terveyskeskuksesta käy vähittäin vuosittain ikäihmisten suunhoitoon erikoistunut suuhygienisti tarkastamassa asukkaiden suun kunnon. Särkypotilaat viedään terveystaloon hammaslääkärin hoidettavaksi. Hoito- ja palvelusuunnitelmiin kirjataan, onko asukkaalla omat hampaat vai tekohampaat ja kuinka asiakkaan suuta hoidetaan.

Asukkaiden peseytyminen

Talossa on sauna ja tilava suihkutila, jossa asukkaat pestään kerran viikossa tai tarpeen mukaan useamminkin. Normaalit pienemmät pesut suoritetaan asukkaan huoneen yhteydessä olevassa suihkutilassa.

Ateriat / nesteytys

Ruoka tuodaan palvelutaloon Käkelän aluekeittiöstä, jossa valmistuu myös kouluruoka. Anostelu ja ruuan lämmitys tapahtuvat palvelutalossa. Ruoka ja kahviajat ovat varsin joustavia, esimerkiksi aamulla saa nukkua pitkään ja tulla vasta sitten aamuvalmistelujen jälkeen aamupalalle. Myös yöaikaan on mahdollista saada välipalaa, jos asukas sitä toivoo. Asukkaiden ravitsemustilaa seurataan MNA-mittareilla puolen vuoden välein. Säännöllisillä punnituksilla seurataan asukkaiden painon kehitystä. Asukkailla on aina tarjolla vettä ja mehua, ja hoitajien tehtävänä on huolehtia, että nesteitä myös nautitaan.

WC-käynnit / vaipat

Jotkut asukkaat osasivat käydä itse wc:ssä, kaikilla oli kuitenkin vaipat. Kaikkia, paitsi vuoteeseen hoidettavia asukkaita autettiin useaan kertaan wc-käynneissä, jotta vaipat pysyivät kuivina. Päiväaikaan oli käytössä housuvaippoja ja ohuempia vaippoja, öisin tarpeen mukaan tukevampia. Asukkaille hankittiin tarpeenmukaisia vaippoja ja niitä oli riittävästi käytössä.

Ulkoilu/ virkistys

Kesäisin pihalla oleskelu oli runsasta. Asukkailla oli kuitenkin oikeus ulkoilla ympäri vuoden ja tavoite oli, että ulkoilua olisi kerran viikossa. Jos joku asukas erityisesti toivoi ulkoilua, hoitajien ja taloon työllistettyjen mahdollisuus oli ulkoiluttaa asukasta sairaanhoitajan arvion mukaan noin kahdesti viikossa. Asukkailla oli vaatteita ympärivuotiseen ulkoiluun, joten se ei ollut este ulkoilulle. Talossa on käytössä ulkoilulistat, joista seurataan, milloin asukkaat ovat ulkoilleet.

Sairaanhoitaja toivoi, että asukkaille olisi enemmän aikaa monipuolisempaan virkistykseen. Hoitajat olivat niin kiireisiä, että aikaa ei jäänyt riittävästi asiakkaiden kanssa oleiluun kuin ehkä viikonloppuisin, jolloin oli hieman rennompaa. Näin ollen vanhusten virkistystoiminta jäi pitkälti tukityöllistettyjen ja heidän osaamisensa ja kiinnostustenkohteiden varaan. Yksikössä käy kuukausittain 5 pvän ajan avoimen päivätoiminnan työntekijä, joka järjestää erilaista aktiviteettia asukkaille. Ilmoitustaululta tarkastajat havaitsivat, että tarkastuspäivän kohdalla oli tarjolla bingoa ja lehtien lukua. Myös yhteistilat oli jo koristeltu jouluisiksi.

Vammaisuus / esteettömyys

Palvelutalo oli esteetön kaikilta osin. Asukashuoneisiin johtavissa pitkähköissä käytävissä oli tukevat kaiteet. Valaistus oli asianmukainen eikä valo suuntautunut suoraan asukkaiden silmiin. Pihatilat olivat tasaiset ja esteettömät. Rakennus oli yksikerroksinen ja katetuille ja lasiteuille oleskeluparvekkeille pystyi siirtymään ongelmitta ilman hoitajan apua. Hälytyslaitteita oli asukkaiden ranteissa ja huoneissa, huoneissa oli myös älylattiat, jotka hälyttivät hoitajan puhelimessa, jos asukas esimerkiksi putosi sängystä. Kunnan palvelulinja pysähtyi palvelutalon pihassa ja helpotti omaisten ja läheisten vierailuja.

Todettiin, että esteettömyys koskee myös palvelutalon verkkosivustojen saavutettavuutta. Tarkastajilla oli ollut haasteellista löytää selkeitä tietoja sivustoilta kohteesta. Peruspalvelukuntayhtymän sivustot tulisi laatia selkeämmiksi ja informatiivisemmiksi.

Itsemääräämisoikeus ja rajoitustoimenpiteet

Asukkaat saivat itse päättää vuorokausirytmistään varsin vapaasti kuten omassa kodissaankin. Osaston ovi ja ulko-ovi olivat lukitut. Ulko-ovesta pääsi ulos koodilla. Sängynlaitojen nostamisesta, pyörätuolin turvavyön ja haaravyön käytöstä päättää lääkäri ja päätös kirjataan. Omaisia myös kuullaan, mutta päätös on aina lääkärin tekemä ja hän myös seuraa rajoituksen kestoa ja tarvetta. Epäselväksi jäi, kuinka säännöllisesti rajoitustoimenpiteistä luopumista seurattiin. Hygienihaalareita ei ollut käytössä. Jos asukas kuitenkin oli vaikeasti tuhriva, omaisille saatettiin suositella ”jumpsuit”:in hankintaa asukkaalle. Tällöin haalarin vetoketju on puvun etupuolella, mutta muistisairas ei käytännössä osaa sitä avata, koska haalari on muun vaatepuksen alla. Jos omainen ei pitänyt haalaria tarpeellisena, henkilökunta paneutui entistä enemmän asukkaan hygieniasta huolehtimiseen.

Hoitosuunnitelmat

Kun asukas muutti palvelutaloon, omahoitaja yhdessä asukkaan ja hänen omaisensa kanssa laati hoito- ja palvelusuunnitelman. Tällöin pyrittiin myös kartoittamaan asiakkaan mieltymykset ja elämäntapansa, jotta hänen asumisensa muuttuisi mahdollisimman vähän ja hänen itsemääräämisoikeuttaan voidaan kunnioittaa. Suunnitelma päivitetään puolivuositain omahoitajan toimesta, joka lähettää kappaleen lähiomaiselle kuitattavaksi tai korjauksia varten. Tarkastajat tutustuivat kahden asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmiin ja arvioivat ne asianmukaisesti laadituiksi.

RAI-suunnitelma tehdään puolivuositain THL:lle, ja sen laatii omahoitaja sairaanhoitajan tai työparinsa kanssa puolivuositain. RAI-ohjelma otettu käyttöön yksikössä keväällä 2017.

Saattohoito

Jokainen asukas sai elää elämänsä loppuun omassa huoneessaan. Jos saattohoito oli tarpeen, lääkäri päätti asiasta omaisten kanssa neuvoteltuaan. Omaisilta oli saatu kiitosta saattohoidon laadusta.

Sairaanhoitaja olisi toivonut, että saattohoidon ajaksi olisi saanut palkata lisähenkilön, jotta hoidettavan vierellä olisi ollut aina hoitaja myös yöaikaan. Vaikka kotisairaala oli saattohoidon tukena, heidän käyntinsä kestivät aina varsin lyhyen aikaa. Sairaanhoitajilla oli hyvä osaaminen saattohoitoon, mutta yöaikaan he eivät päivystäneet. Muu henkilökunta sai saattohoitokoulutusta lähinnä oman kiinnostuksensa mukaan, mutta sairaanhoitaja toivoi, että koulutusta annettaisiin kaikille lähihoitajille riittävästi. Keskustelun mukaan hoitajat ovat olleet tyytyväisiä,

että asukasta ei enää jouduta siirtämään sairaalaan. Saattohoitokoulutusta on suunniteltu henkilökunnalle vuonna 2018.

Henkilökunta

Martilassa työskentelee esimies ja kolme sairaanhoitajaa. Lähihoitajia on 22. Lisäksi talossa on oma fysioterapeutti ja laitoshoitaja, joka huolehtii tilojen siisteydestä. Sairaanhoitaja arvioi, että olisi hyvä, jos talossa olisi oma tai kävisi useammin virkistysohjaaja, koska hoito- ja hoiva-työ vie hoitajien ajan eikä asukkaiden kanssa oleskeluun ja puuhasteluun jää riittävästi aikaa. Talossa käy virkistysohjaaja joka kolmas viikko 5 pvän ajan. Hänen työpanoksensa on jaettu muiden palvelutalojen kanssa. Sairaanhoitaja piti työtä varsin raskaana ja arveli henkilökunnan vaihtuvuuden syyksi osin tätä. Marttilassa ei ole sosiaalityön ohjausta vaan asiassa on tarvittaessa käännyttävä kunnan palveluiden puoleen. Sairaanhoitaja on paikalla 7 päivänä viikossa. Aamuvuorossa työskentelee neljä hoitajaa, illassa kolme ja yössä yksi. 1–3 päivänä arkisin välivuorossa klo 12-19.45 on yksi hoitaja. Hoitaja / asukassuhde oli 0,57.

Omavalvontasuunnitelma

Omavalvontasuunnitelmaa ei ollut esillä esimerkiksi ilmoitustauluilla koko henkilökunnan ja omaisten luettavana. Ohjattiin panemaan se esille ja toimittamaan se tarkastajille.

Paloturvallisuus

Palotarkastaja ei ollut havainnut puutteita palvelutalon paloturvallisuudessa. Pyydettiin toimitamaan palotarkastuspöytäkirja tarkastajille.

Havainnot

Osastolle tultiin sisään suurehkoon valoisaan huoneeseen, joka oli kalustettu mäntykalustein. Tila toimi sekä oleskelutilana, televisionkatselutilana että ruokailutilana. Paikalla oli useita asukkaita istuskelemassa ja rupattelemassa. Tila ei ollut erityisen kodikas, mutta puhdas ja raikas. Yhteistiloista johti pitkähköt käytävät asukkaiden omiin asukashuoneisiin, jotka olivat tilavat ja kodinomaiset. Talon puolesta asukas sai sähkösängyn ja yöpöydän ja pienen jääkaapin, muuten omaiset kalustivat huoneen asukkaan omilla huonekaluilla, tauluilla ja valokuvilla. Jokaisessa huoneessa oli oma tilava kylpyhuone.

Käytävien päädyissä oli viihtyisät sohvanurkkaukset rauhallisempaan yhdessäoloon. Asukkaat, joiden kanssa tarkastuksella keskusteltiin, kertoivat viihtyvänsä uudessa kodissaan ja hoidon ja hoivan olevan hyvää.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin arvio:

Saamani tarkastuspöytäkirjan perusteella arvioin Päijät-Hämeen Hyvinvointikuntayhtymän Orimattilassa sijaitsevan Palvelutalo Marttilan tarjoaman hoidon sisällön ja laadun varsin hyväksi.

Erittäin myönteisenä pidän, että hoivakodissa työskentelee kolme sairaanhoitajaa kahdessa vuorossa viikon jokaisena päivänä. Samoin talon oma fysioterapeutti tarjoaa mahdollisuuden vanhuksen hyvään kuntouttamiseen ja kunnon ylläpitoon.

Myönteistä on myös vanhusten suunhoito ja hammashygienistin säännölliset käynnit. Lääkkeiden jako ja valvonta vaikuttivat erinomaisesti järjestetyiltä. Myös vanhusten ympärivuoti-

seen ulkoiluun on panostettu ja sitä seurataan. Saattaminen wc-käynteihin ylläpitää toimintakykyä.

Kiinnitän kuitenkin huomiota seuraaviin seikkoihin.

Palvelutalossa toivottiin, että lääkärin käyntejä voitaisiin tiivistää kerran viikossa tapahtuviksi, jotta aikaa vieviä asiakkaiden saattoja terveyskeskukseen voitaisiin vähentää. Lääkärin käynneillä tulee aina arvioida myös asukkaille jo asetettujen rajoitustoimenpiteiden purkamisen mahdollisuutta. Tämäkin puoltaisi mielestäni lääkärikäyntien lisäämistä.

Palvelutalossa pidettiin tärkeänä, että saattohoidossa olevien potilaiden avuksi saataisiin ainakin yöaikaan palkata lisähenkilö, koska yksi yöhoitaja ei ehdi antaa saattohoidossa olevalle vanhukselle hänen tarvitsemaansa tukea. Pidän asiaa tärkeänä.

Asukkaiden hoiva vaikutti hyvin hoitopainotteiselta. Tästä kuitenkin saattaa seurata, ettei aikaa muulle yhdessäololle ja virkistystoiminnalle ole riittävästi.

Päijät-Hämeen peruspalvelukuntayhtymän vanhusten ympärivuorokautista hoivaa tarjoavien palvelutalojen verkkosivut tulee laatia helpommin saavutettaviksi, selkeämmiksi ja informatiivisemmiksi.

Omavalvontasuunnitelman on oltava näkyvästi esillä omaisten ja henkilökunnan luettavana. Toivon myös, että tämä pöytäkirja ja ”Voiko oikeusasiamies auttaa” esite on omaisten ja henkilökunnan nähtävillä.

Pyydän Päijät-Hämeen peruspalvelukuntayhtymää ilmoittamaan minulle 15.2.2018 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt Palvelutalo Marttilassa tekemieni tarkastushavaintojen johdosta.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Pirkko Äijälä-Roudasmaa
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri